

5. Ткачишина О. Р. Особливості формування стереотипів в умовах суспільних трансформацій / О. Р. Ткачишина // Гуманіт. вісн. ДВНЗ "Переяслав-Хмельн. держ. пед. ун-т ім. Григорія Сковороди". Дод. 2 до Вип. 36: Тем. вип. «Проблеми емпіричних досліджень у психології». – Київ : Гнозис, 2016. – С. 114–121.
6. Юдін О. К. Інформаційна безпека держави : навч. посіб. / О. К. Юдін, В. М. Вогуш. – Харків : Консурс, 2005. – 576 с.

References

1. Lishhyn'ska O. Destruktyvnyj vplyv informacijnogo prostoru / O. Lishhyn'ska // Psycholog. – 2006. – № 7 (199). – S. 20–23.
2. Lozhkin G. Informacijno-psyhologichna bezpeka osobystosti / G. Lozhkin // Personal. – 2003. – № 3. – S. 78–81.
3. Ovsjanec'ka L. P. Stereotypy ta i'h vplyv na tvorchyj proces osobystosti / L. P. Ovsjanec'ka // Problemy zagal. ta ped. psihologii' : zb. nauk. pr. In-tu psihologii' im. G. S. Kostjuka APN Ukraїny. – Kyїv, 2007. – Т. ІІІ, ch. 4. – S. 265–276.
4. Petryk V. M. Social'no-pravovi osnovy informacijnoi' bezpeky : navch. posib. / V. M. Petryk, A. M. Kuz'menko, V. V. Ostrouhov ta in. ; za red. V. V. Ostrouhova. – Kyїv : Rosava, 2007. – 496 s.
5. Tkachyshyna O. R. Osoblyvosti formuvannja stereotypiv v umovah suspil'nyh transformacij / O. R. Tkachyshyna // Gumanit. visn. DVNZ "Perejaslav-Hmel'n. derzh. ped. un-t im. Grygorija Skovorody". Dod. 2 do Vyp. 36: Tem. vyp. «Problemy empirychnyh doslidzhen' u psihologii'». – Kyїv : Gnozys, 2016. – S. 114–121.
6. Judin O. K. Informacijna bezpeka derzhavy : navch. posib. / O. K. Judin, V. M. Vogush. – Harkiv : Konsur, 2005. – 576 s.

Tkachyshyna O.R. PSYCHOLOGICAL SECURITY OF PERSON AND PHENOMENA STEREOTYPING IN MODERN INFORMATION ENVIRONMENT

The paper analyzes the problem of psychological security of the individual in the modern information environment. The essence and basic criteria for psychological security of the individual in the modern information environment. We consider the phenomenon of stereotyping, especially the existence of stereotypes in modern information space, the role and place of stereotypes in the information environment and their relationship with the psychological security of the person. The necessity of formation of psychological security in the information environment, particularly the Internet, which is especially important for school-age children, adolescents and youth. Informatization and computerization, which become more widespread in all modern societies, leading to the acceleration of life, increasing the flow of information and the need for human perception and processing large amounts of information. Greater opportunities that appeared in person with the advent of computers changed her life – making it easier for its functionally, psychologically complicated.

In the article the various theoretical and methodological approaches to study the problem of stereotypes and stereotyping effects in terms of social transformation. In particular, draws attention to the features of the formation of stereotypes in our time. The essence of social stereotypes, their main characteristics and functions in society. The attention to the ambiguous attitude to the problem of social stereotypes in academia, reviewed the positive and negative aspects of the phenomenon of stereotyping.

Key words: *psychological security, stereotype, stereotypization, social transformation, stereotypical thinking, prejudice, manipulative influence, consciousness, destructive influence.*

УДК 159.922.8:[004.738.5:616.89–008.441.44]

Р.П. ФЕДОРЕНКО, Т.Л. ЛЕХ

АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ СТАВЛЕННЯ СУЧАСНИХ ПІДЛІТКІВ ДО «ГРУП СМЕРТІ» ТА НЕБЕЗПЕЧНИХ ІГОР У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Стаття присвячена теоретичному обґрунтуванню та емпіричному вивченню особливостей прояву зацікавленості «групами смерті» та небезпечними іграми у соціальних мережах сучасними підлітками, проаналізовано сімейні стосунки у родині та їх вплив на пошуки контактів з небезпечними групами дітьми підліткового віку. Виявлено, що особливо важливими є стосунки дитини з матір'ю. Дослідження показало, що чим тіснішим є цей зв'язок, тим вище оцінює дитина віру в себе, у своє майбутнє і у життя взагалі.

Отримані результати засвідчують необхідність подальшої роботи з батьками щодо перспективи налагодження стосунків з дітьми, особливо, підліткового віку.

Ключові слова: *небезпечні ігри, «смертельні групи», суїцидальні наміри, сімейна ситуація, антисуїцидальні фактори, культурні цінності, батьківсько-дитячі взаємини, психологічна допомога.*

Статья посвящена теоретическому анализу и практическому исследованию особенностей проявления интереса к «группам смерти» и опасным играм в социальных сетях современными подростками, проанализировано семейные отношения и их влияние на поиски контактов с опасными группами детьми подросткового возраста. Выявлено, что особенно важными являются отношения ребенка с матерью.

Исследование показало, что чем теснее эта связь, тем выше оценивает ребенок веру в себя; у свое будущее и жизнь в целом.

Полученные результаты свидетельствуют о необходимости дальнейшей работы с родителями относительно перспективы налаживания отношений с детьми, особенно подросткового возраста.

Ключевые слова: опасные игры, «смертельные группы», суицидальные намерения, семейная ситуация, антисуицидальные факторы, культурные ценности, родительско-детские отношения, психологическая помощь.

Постановка проблеми. Життя особистості в час загальних соціальних реконструкцій і потужного інформаційного тиску, які змушують перебувати в стані постійного емоційного напруження, стає загальною нормою. Перебуваючи у ситуаціях постійних стресів та емоційних навантажень, таким проблемам, як внутрішній неспокій, тривога, дискомфорт, зазвичай, не надається належної уваги, не дивлячись на те, що вони можуть призводити до криз, тяжких душевних розладів, потрясінь, які в трагічних випадках закінчуються самогубством. Особливої актуальності на сьогоднішній день набуває проблема суїцидальної поведінки в підлітковому віці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Про загострену екзистенційно важливу для соціогенезу людства значущість цієї проблематики йдеться у фундаментальних дослідженнях багатьох учених (А. Адлер, К. Горні, Е. Дюркгейм, К. Меннінгер, В. Роменець, Г. Салліван, З. Фройд, К. Юнг та ін.).

У підлітків із тенденцією до суїцидальності спостерігається своєрідне «викривлення» самосвідомості, тому будь-які різкі фізичні чи психологічні зміни дезінтегрують структуру особистості, штовхаючи до самогубства. Про подібне йдеться у дослідженнях А. Амбрумової, Я. Гошовського, Ю. Калініної, В. Москальця, Р. Федоренко та інших, де серед основних негативних причин загальноособистісного становлення підлітків-суїцидентів називається внутрішньосімейна депривація, що призводить до хиб та девіацій у їхніх статево-рольових і сімейно-рольових орієнтирах, до ускладненого особистісно-духовного становлення та спонукає до амбівалентності й ауто агресивності [1; 6].

Дослідження психологів показали, що негативні переживання у підлітків виникають у відповідь на родинні конфлікти, часті покарання, незадоволеність батьків друзями дітей, часте моралізаторство старших і дорослих. Згідно з даними досліджень, головне джерело негативних переживань – сімейні конфлікти. Іноді тривале непорозуміння з батьками та стосунки у родині, що не задовольняють емоційні потреби дитини, стають головною причиною самогубства. З точки зору дорослих, характер непорозумінь у процесі емансипації, яка виявляється у прагненні підлітків звільнитися від опіки дорослих, визначають такі моменти: а) велика кількість вільного часу в сучасній молоді порівняно з поколінням батьків; б) краща фінансова забезпеченість; в) широкі можливості в отриманні освіти. Підлітки, зі свого боку, вважають, що основні розбіжності у поглядах з батьками переважно стосуються одягу, зачісок, успішності у навчанні та захоплень і відпочинку. Крім того, ще можуть бути зіткнення поглядів щодо питань еротики і сексу, які актуальні зараз у віці 12-13 років. Напруженість у взаєминах між обома сторонами створюють і такі вимоги батьків до підлітків, як їх охайність, допомога в домашньому господарстві та заборона палити і пізно приходити увечері додому. Заслугує на увагу і той факт, що протягом підліткового віку змінюється також характер взаємин з учителями і суб'єктивне ставлення до них. Якщо провідним мотивом взаємин і спілкування молодших підлітків є прагнення отримати підтримку, заохочення вчителя за поведінку чи навчання, то в середньому підлітковому віці виникає прагнення до особистого спілкування з вчителем. При цьому, професійні якості педагогів у цілому задовольняють підлітків, а особистісні – не завжди. Невдоволеність особистісними якостями педагогів сприймається ними частіше всього як проблема «справедливості» вчителя. Як правило, з віком складається ситуація нарощування потреби в особистісному спілкуванні підлітків з педагогами і неможливістю її задовольнити. Спілкування підлітків багато в чому зумовлюється їх настроєм, який протягом невеликого проміжку часу може змінюватися прямо на протилежний. Лабільність настрою та амбівалентність почуттів можуть призводити до поверхового, неорганізованого спілкування. За таких умов спостерігається невміння протистояти тиску з боку дорослих, обмеженість словникового запасу та мовленнєвої культури порівняно зі старшим поколінням. Все це призводить до того, що у контактах підлітків прослідковуються мало усвідомлені поведінкові реакції. Варто зауважити, що у підлітковому віці відбувається відкриття свого внутрішнього світу, свого «Я». Підлітка починають хвилювати проблеми моральних норм, цінностей, сенсу життя. Переживання ці часто глибоко заховані і незрозумілі дорослим, тому підліток стає самотнім у своїх пошуках. Як показують результати досліджень, підлітки значно частіше дорослих людей відчують себе самотніми і незрозумілими. Разом з усвідомленням своєї унікальності та неповторності приходить потреба в тому, щоб передати комусь свою думку і почуття, а також бути почутим та зрозумілим [5].

На думку дитячого та підліткового психіатра, фахівця із суїцидальних питань О. Вроно, підлітки переживають дуже складний період життя, це час кардинальних змін. Тут має значення не лише фізіологічна перебудова, яка відбувається в пубертатному періоді, але й дуже потужні психологічні зміни і різного роду проблеми, пов'язані з соціалізацією. Все це створює передумови для трагічного світосприймання, драматичного трактування того, що відбувається, що, в свою чергу, є фактором підвищення суїцидальної активності підлітків [3]. На думку науковця, труднощі сприйняття окремих аспектів життя підлітками обумовлені перш за все тим, що внутрішній хаос важко вкладається у їхнє уявлення про життя. Також підліткам властиві прояви алекситимії – стану, коли людина не може визначити й описати власні емоції, не

може їх висловити. Для дорослих це симптом психічного розладу, тоді як для підлітків – вікова особливість. Крім того, у підлітків ще не сформувалося розуміння безумовної цінності людського життя – не лише свого, але й чужого. Дослідження показують, що психологічний профіль підлітків, які вчиняють суїцидальні спроби, і підлітків, що вчиняють хуліганські дії з жорстокістю, дуже схожий. Дана поведінка пояснюється тим, що у підлітків немає уявлення про те, що життя – і своє, і чуже – безцінне. Вони вважають, що їхнє життя – це цілком адекватна ціна за те, щоб довести свою правоту, покарати кривдника, домогтися свого. При цьому, як правило, не прораховують своїх кроків наперед, не замислюються про наслідки. Підлітки легко ризикують життям – наприклад, для того, щоб відповідати групі, виглядати героєм, щоб не показати, що їм незатишно, самотньо чи страшно [2]. Також, на думку науковців, підлітки особливо схильні до впливу ззовні. Особливо уваги на сьогоднішній день заслуговує діяльність так званих інтернет-товариств смерті, що мають назви «Море китів», «Тихий дім» тощо, куратори яких переслідують мету залучення дітей та підлітків до своїх спільнот, у подальшому підбурюючи їх до самокаліцтв, виконання певних небезпечних завдань і, зрештою, суїциду. На думку психологів, на маніпуляції певною мірою може бути піддатливий будь-хто, незалежно від віку, темпераменту чи розумових здібностей. Інша річ, що підлітковому віку притаманні цікавість, пошуки власного «Я», бажання самоствердитися, знайти однодумців, стати частиною певного дійства, особливо, якщо воно має елементи загадковості, втаємниченості. Саме тому молодь є не байдужою до різноманітних флешмобів, квестів, командних ігор. При цьому, варто зазначити, що учасниками суїцидальних спільнот стають, як правило, самотні підлітки, із проблемами у житті та браком уваги, які готові виконувати все, що наказують їм робити адміністратори груп смерті. При цьому, багато хто з дітей підліткового віку вже стикалися з надто «дорослими» проблемами. Нерозуміння, невизначеність майбутнього, нерозділена любов, яка в цьому віці здається єдиною – можуть підкосити підлітка, якому у складних життєвих ситуаціях ні з ким поговорити, поділитись невіршеними проблемами. При цьому, навіть у сім'ях зовні благополучних, такі діти можуть почуватися самотніми, вони, як правило, не розраховують на те, що завжди будуть почутими, зрозумілими, сприйнятими і важливими. Саме в таких ситуаціях, на думку психологів, і пропонують «свою допомогу» ввічливі адміністратори смертельних груп з цілими альбомами сумної монотонної музики, уявною підтримкою і розумінням і великою кількістю картинок з пригнічуючими пейзажами і словами про безвихідь [3]. Варто зазначити, що перед тим, як втягнути підлітка у квест, модератори вивчають його особистість і якщо той має схильності до суїциду, надсилають йому завдання, яке найчастіше складається із самоушкоджень, які необхідно знімати на фото чи відео. При цьому, ідеологи груп використовують у своїх смертельних іграх образи китів, оскільки кити належать до того малого числа ссавців, які можуть добровільно самотужки померти. Ці тварини асоціюються зі свободою, у тому числі, з усвідомленим вибором піти із життя. Підлітки порівнюють себе з китами, яких викинув океан, під яким мається на увазі суспільство, сім'я чи близька людина.

Формування цілей статті: теоретичне обґрунтування та емпіричний розгляд особливостей ставлення сучасних підлітків до «груп смерті» та небезпечних ігор у соціальних мережах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вибірку нашого дослідження склали 106 дітей, учнів 9-10 класів ЗОШ м. Луцьк. Дослідження охоплено 65 дівчат і 56 хлопців; 67 дітей виховуються в повній сім'ї, 39 – у неповній, з них 34 особи проживають з матір'ю, двоє – з батьком і троє – з бабусею і дідусем. Одним із завдань нашого дослідження було виявлення ставлення сучасних підлітків до «груп смерті» та небезпечних ігор у соцмережах, а також аналіз особливостей сімейних взаємин у їхніх родин.

Для проведення дослідження нами було обрано низку психодіагностичних методик, спрямованих на виявлення дітей «групи ризику», аналіз сімейної ситуації та ставлення до «груп смерті» опитуваними підлітками. Одне із завдань дослідження було спрямоване на виявлення сімейної ситуації опитуваних підлітків за допомогою методики первинної діагностики та виявлення дітей «групи ризику» (М. Рожков, М. Ковальчук). Отримані результати продемонстрували наступне: 45 дітей із повних сімей і 20 дітей з неповних засвідчили позитивне оцінювання внутрішньосімейних взаємин, що характеризується відсутністю страху перед батьками, напруги в сім'ї між її членами, проявом батьківської любові. Низькими є показники агресивності та недовіри до людей, що свідчить про високу довіру до навколишнього оточення, високу комунікативність, вміння встановлювати дружні стосунки з іншими людьми. При цьому, дана категорія дітей виявила високі показники за шкалою впевненості у собі, їм характерною є низька тривожність, адекватна та висока самооцінка.

Оскільки дослідження передбачало також виявлення впливу сімейної ситуації на прояв зацікавленості підлітками «групами смерті», особливої уваги заслуговували підлітки, у яких були виявлені високі показники за шкалою взаємин у сім'ї. Дану групу представили 22 дітей із повних і 19 дітей з неповних сімей. Наявність високих балів за шкалою сімейних стосунків свідчить про порушення внутрішньосімейних взаємин, які можуть бути обумовлені: напруженою ситуацією в сім'ї; неприязним ставленням; обмеженнями та вимогами дисциплінованості без почуття батьківської любові; страхом перед батьками та ін. Варто зауважити, що коли напруження, викликане незадоволеністю стосунками в сім'ї, продовжується занадто довго, воно починає чинити сильну руйнівну дію на здоров'я дітей та підлітків. Серед досліджуваних нашої вибірки двоє підлітків із повних сімей і четверо з неповних продемонстрували високі бали за шкалою недовіри до людей. Такі підлітки часто бувають пасивними та сором'язливими у спілкуванні з однолітками через страх бути знехтуваними, вони не вміють встановлювати дружніх взаємин з іншими людьми. Серед дітей, які за шкалою недовіри виявили високі показники, двоє з повних і двоє з неповних сімей продемонстрували високі показники за шкалою невпевненості у собі, що є свідченням високої тривожності, незадоволеності собою,

низької самооцінки. Отже, як бачимо із аналізу результатів дослідження за даною методикою, серед підлітків, які виявили високі показники за шкалою стосунків у сім'ї, шестеро осіб можуть бути віднесені до групи ризику. Подальше дослідження передбачало проведення тесту незакінчених речень (авторська версія). Аналіз отриманих результатів показав, що більшість підлітків з повних сімей (67%) позитивно характеризують своє дитинство, своїх батьків (лише двоє дітей відповіли, що мій батько не зовсім хороший чоловік для мамі; міг би бути кращим); вони мріють про те, що настане час, коли закінчать, нарешті, школу; настане мир в країні; справедливість переможе. Також діти стверджують, що якби вони були вчителями, то були б більш справедливими до дітей, старалися б знайти порозуміння з учнями, були б не подібними на інших учителів. Троє підлітків речення: «Я вірю продовжили приблизно однаково: що моя сім'я ніколи не розпадеться; що у моїй сім'ї все буде без змін; що мої батьки будуть жити разом». Підлітки з неповних сімей у більшості випадків (81%) стверджують, що «Мій батько байдужий до нас; не цікавиться нами; рідко мені телефонує; має іншу сім'ю» і т.д. Лише четверо дітей відповіли, що «Мій батько мене любить; підтримує з нами гарні стосунки; хоче до нас повернутись». Заслуговує на увагу те, що значна кількість дітей з неповних сімей мають тривожні спогади з дитинства, мріють про те, що настане день і вони підуть у самостійне життя; створять власну, успішну (ідеальну) сім'ю. Восьмеро підлітків речення «Найбільше мені хотілося б продовжили приблизно таким чином: щоб мої батьки жили разом; щоб у нас була дружна сім'я; щоб усе в нас було, як колись» і т.д.

Одним із завдань дослідження за даним тестом було виявлення ставлення дітей до «груп смерті» та інших небезпечних ігор у соцмережах. Відповіді дітей з повних сімей не відрізнялись від відповідей підлітків з неповних сімей і були наступними: «Контакт з групами смерті у соцмережах шукають, як правило, діти, які потребують теплого спілкування; діти, яким бракує батьківської уваги та розуміння; діти, яким не вистачає підтримки, уваги та любові; люди з обмеженим спілкуванням; діти з недостатньою увагою батьків і недостатньою любов'ю від них; діти, яким бракує спілкування, обіймів, порад; люди безнадійні, які хочуть повернути увагу і є самотніми». При цьому, більшість підлітків своїми відповідями стверджували, що «Якби не постійна самотність, відсутність спілкування, не так мало часу батьки приділяли своїм дітям і завжди підтримували їх; не жорстокий та неухважний світ; не відторгнення близькими і друзями; не проблеми в сім'ї, - то діти не грали б у небезпечні ігри. Лише троє дітей з усієї вибірки відповіли, що «це діти, які слабкі духом і невпевнені у собі; люди із слабкою психікою; люди невірні».

Подальша наша робота передбачала дослідження ставлення до небезпечних груп у соцмережах підлітками, які продемонстрували напружені стосунки в сім'ї. 76% дітей на питання «Контакт з групами смерті у соцмережах шукають, як правило, продовжили приблизно наступним чином: люди самотні; люди, яким хочеться померти; ті, хто не боїться померти; кого все дістало; кому набридло жити; хто не знає, як жити далі» і т.п. В 11% досліджуваних відповіді були приблизно такими: «ті, хто багато часу проводить в інтернеті; такі, кому хочеться себе випробувати; люди, які хочуть помститися ближнім» і т.п. При цьому, 92% опитуваних у реченні «Якби не відмітили, що самотність, відсутність уваги, любові, друзів, підтримки підштовхують дітей до участі у небезпечних іграх». Отже, як бачимо із результатів дослідження, ставлення підлітків до груп ризику у соцмережах має багато спільного як у дітей з повних сімей, так і з неповних. На думку підлітків, якби діти отримували більше уваги, спілкування, підтримки і любові з боку дорослих, інтересу такі групи у них не викликали б. При цьому, у дітей із напруженими сімейними стосунками гостріше прослідковується зв'язок між участю у небезпечних іграх і самотністю та бажанням померти. У їхніх відповідях часто прослідковується зв'язок батьківського ставлення до дітей (любов, розуміння, увага) та участь у небезпечних іграх.

Завершальним етапом нашого дослідження було проведення опитувальника суїцидального ризику (модифікація Т.Разуваєвої) з дітьми-підлітками, які за результатами попередніх методик продемонстрували високі показники порушень внутрішньосімейних взаємин. Отримані результати показали, що майже половина дітей (46%) засвідчили високі показники за такими шкалами: демонстративність, або бажання привернути до себе увагу з боку оточення; неспроможність, зокрема, негативна концепція власної особистості. Дана субшкала може бути пов'язана з уявленнями про фізичну чи інтелектуальну неспроможність, - таким підліткам характерною є формула зовнішнього монолога - «Я поганий»; максималізм - як правило, поширення на всі сфери життя змісту локального конфлікту у якійсь одній життєвій сфері. При цьому, часто у таких випадках відбувається афективна фіксація на невдачах. Заслуговує на увагу той факт, що 32% підлітків із зазначеної групи продемонстрували високі показники за субшкалою «злам культурних бар'єрів», що є свідченням готовності пошуку культурних цінностей і нормативів, які виправдовують суїцидальну поведінку. Тому при наявності високих показників за іншими шкалами такі підлітки потребують особливої уваги. У нашому випадку, у дітей, що продемонстрували високі показники за названою шкалою, виявлено також високі показники за шкалою «антисуїцидальний фактор», що є свідченням того, що навіть при високій вираженості усіх решти факторів глобальний суїцидальний ризик може зніматись. Це може бути усвідомлення розуміння почуття відповідальності за близьких, почуття обов'язку. Також може бути уявлення про гріховність самогубства, боязнь болі і фізичних страждань. При цьому, слід зауважити, що такі підлітки потребують психокорекційної роботи, оскільки антисуїцидальні фактори, при зміні певних обставин, також можуть змінюватись на суїцидальні. Особливої уваги заслуговують троє підлітків із нашої вибірки, у яких, окрім перерахованих шкал (за якими вони набрали високих результатів), виявлені високі бали за шкалою «афективність», що свідчить про домінування емоцій над інтелектуальним контролем в оцінюванні ситуації,

та шкалою «часова перспектива», тобто, неможливість конструктивного планування майбутнього, що може бути наслідком сильного занурення у нинішню ситуацію, яка трансформує почуття невирішеності даної проблеми у глобальний страх невдач і поразок у майбутньому. Решта (54%) підлітків за даною методикою набрали середні та низькі показники за усіма субшкалами. При цьому, у більшості з них прослідковуються високі показники за шкалою «антисуїцидальний фактор».

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Результати проведеного нами дослідження дали змогу зробити наступні висновки:

– існує прямий зв'язок між порушеннями внутрішньосімейних взаємин, які є обумовлені напруженою ситуацією в сім'ї, високими вимогами дисциплінованості при низькому прояві батьківської любові, страхом перед батьками, та такими психологічними показниками, як агресивність, недовіра до людей, невпевненість у собі. Високі показники за цими параметрами є сприятливим підґрунтям для різних розладів у поведінці;

– порівняльний аналіз внутрішньосімейних взаємин дітей з повних та неповних сімей значних відмінностей не показав. Як бачимо, напруга, викликана незадоволеністю стосунками в сім'ї, є характерною для обох категорій сімей;

– сучасні підлітки багато часу проводять в інтернеті, при цьому значний інтерес до небезпечних ігор та груп. Заслуговує на увагу те, що діти як із сімей зі здоровим сімейним кліматом, так і з напруженою ситуацією в сім'ї стверджують, що контакт з групами смерті у соцмережах шукають, як правило, діти, які відчуваються самотніми, з недостатньо отриманою увагою, теплом, любов'ю. При цьому, лише у дітей, які за взаєминами в сім'ї належать до групи ризику, виявлено відповіді, які стверджують, що контакт з названими групами шукають ті, хто не хоче жити, хто не знає, як жити далі і т.п., що, як бачимо, підтверджує зв'язок між взаєминами в сім'ї і проявом інтересу до небезпечних груп у соцмережах;

– особливо важливими є стосунки дитини з матір'ю. Чим тіснішим є цей зв'язок, тим вище оцінює дитина віру в себе, у своє майбутнє і у життя вцілому.

Аналіз отриманих результатів та зроблені висновки засвідчують необхідність подальшої роботи з батьками щодо перспективи налагодження стосунків з дітьми, особливо, підліткового віку, формування вміння прийняття дитини такою, якою вона є, з метою відновлення довіри у дітей, готовності поділитись (з батьками, в першу чергу) усіма труднощами, з якими доводиться стикатись. На нашу думку, довіра і можливість бути почутими батьками, без засуджень та критики, будуть більш результативними у попередженні ризику контакту та спілкування з «групами смерті» та участь в небезпечних онлайн-іграх, ніж просте відслідковування сторінок, їх заборона та блокування. Саме емоційний контакт з дітьми дасть змогу останнім бути більш відкритими перед батьками, в тому числі, і при обговоренні таких тем, як інтерес до небезпечних ігор та груп і участі в них.

Список використаних джерел

1. Гошовський Я. Ресоціалізація депривованої особистості : монографія / Я. Гошовський. – Дрогобич : Коло, 2008. – 525 с.
2. Романенко Г. «Море китів» і «Тихий дім» [Електронний ресурс] / Г. Романенко. – Режим доступу: <http://portal.lviv.ua/news/2017/02/13/more-kitiv-i-tihiy-dim-batkiv-poperedzhayut-pro-grupi-u-sotsmerezah-yaki-shilyayut-ditey-do-samogubstv>. – Назва з екрана.
3. Романенко Г. Підлітковий суїцид – чи можна його попередити? [Електронний ресурс] / Г. Романенко. – Режим доступу: <http://a-yak.com/pidlitkovij-suičid-chi-mozhna-jogo-poperediti/>. – Назва з екрана.
4. Романовська Д. Робота з підлітками, схильними до суїциду / Д. Романовська, Г. Собкова // Психолог. – 2006. – № 15. – С. 26–30.
5. Титаренко Т. М. Кризове психологічне консультування / Т. М. Титаренко. – Київ : Главник, 2004. – 96 с.
6. Федоренко Р. П. Психологія суїциду : навч. посіб. / Раїса Петрівна Федоренко. – Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2011. – 260 с. – (Посібники та підручники ВНУ ім. Лесі Українки).
7. Цимбалюк І. Самогубство як проблема девіантної поведінки // Психолог. – 2003. – № 46. – С.12–14.

References

1. Goshovs'kyj Ja. Resocializacija deprivovanoi' osobystosti : monografija /Ja. Goshovs'kyj. – Drohobych : Kolo, 2008. – 525 s.
2. Romanenko G. «More kytiv» i «Tyhyj dim» [Elektronnyj resurs] / G. Romanenko. – Rezhym dostupu: <http://portal.lviv.ua/news/2017/02/13/more-kitiv-i-tihiy-dim-batkiv-poperedzhayut-pro-grupi-u-sotsmerezah-yaki-shilyayut-ditey-do-samogubstv>. – Nazva z ekrana.
3. Romanenko G. Pidlitkovyj sui'cyd – chy mozhna jogo poperedyty? [Elektronnyj resurs] / G. Romanenko. – Rezhym dostupu: <http://a-yak.com/pidlitkovij-sui'cid-chi-mozhna-jogo-poperediti/>. – Nazva z ekrana.
4. Romanovs'ka D. Robota z pidlitkami, shyl'nymy do sui'cydu / D. Romanovs'ka, G. Sobkova // Psycholog. – 2006. – № 15. – S. 26–30.
5. Tytarenko T. M. Kryzove psihologichne konsul'tuvannja / T. M. Tytarenko. – Kyi'v : Glavnyk, 2004. – 96 s.
6. Fedorenko R. P. Psychologija sui'cydu : navch. posib. / Rai'sa Petrivna Fedorenko. – Luc'k : VNU im. Lesi Ukrainky, 2011. – 260 s. – (Posibnyky ta pidruchnyky VNU im. Lesi Ukrainky).
7. Symbaljuk I. Samogubstvo jak problema deviantnoi' povedinky // Psycholog. – 2003. – № 46. – S.12–14.

Fedorenko R.P., Lekh T.L. THE ANALYSIS OF THE PECULIARITIES OF MODERN TEENAGERS' ATTITUDE TOWARDS "THE GROUPS OF DEATH" AND DANGEROUS SOCIAL NETWORK GAMES

The article is dedicated to theoretical and empirical study of the influence of family factors on the expression of modern teenagers' interest in "The Groups of Death" and dangerous games in social networks. The teenagers' family relationships are analyzed, the peculiarities of the expression of the interest in "The Groups of Death" and dangerous social games by modern teenagers' from non-needy and disadvantaged families and from the families with strained relationships are determined. The obtained results demonstrated that the children from both categories of families affirm that the children who feel lonely, who feel a lack of attention, warmth and love seek a contact with the dangerous groups. Thus, according to results of study the teenagers who belong to the risk group because of strained family relationships believe that only those who don't want to live, who do not know how to live, seek the contact with the "Groups of Death", which gives further confirmation of the link between family relationships and the expression of interest in participation in dangerous social network groups. A mother-child relationship is especially important. The study suggests that the closer is mother-child relationship, the higher is the child's self-confidence, and its confidence in future and life. The results of study proved that there is a need for further work with the parents concerning the prospects of the relationships with the children, especially, with the teenagers.

Key words: dangerous games, "the groups of death", suicidal intentions, family situation, antisuicidal factors, cultural values, parent-child relationships, psychological aid.

УДК 159.923.2:159.955.4

О.Я. ФЕНИНА

ПРОБЛЕМА РЕФЛЕКСІЇ ТА РЕФЛЕКСИВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ У СТАНОВЛЕННІ ПРОФЕСІЙНОГО САМОМЕНЕДЖМЕНТУ.

В статті проаналізовано основні психологічні концепції щодо проблеми самоменеджменту, виокремлено особистісно-ділові й професійні якості, які впливають на сформованість самоменеджменту як необхідної умови ефективності управлінської діяльності. Розглянуто основні підходи до розуміння рефлексії та рефлексивності особистості, обґрунтовано інтегративний характер рефлексії у розвитку всіх компонентів саморегуляції, які є детермінуючими у становленні самоменеджменту особистості.

В результаті емпіричного дослідження доведено кращу сформованість рефлексивно-поведінкових патернів самоорганізації в осіб з високим рівнем самоменеджменту, показано необхідність досягнення певного оптимального розвитку рефлексивних процесів особистості для забезпечення ефективної особистісної саморегуляції і самоуправління.

Ключові слова: самоменеджмент, професійний самоменеджмент, рефлексивно-поведінкові патерни, оптимум рефлексивності, управлінська діяльність.

Проанализированы основные психологические концепции по проблеме самоменеджмента, выделены личностно-деловые и профессиональные качества, которые влияют на сформированность самоменеджмента как необходимого условия эффективности управленческой деятельности. Рассмотрены основные подходы к пониманию рефлексии и рефлексивности личности, обосновано интегративный характер рефлексии в развитии всех компонентов саморегуляции, которые являются детерминирующими в становлении самоменеджмента личности.

В результате эмпирического исследования доказано лучшую сформированность рефлексивно-поведенческих паттернов самоорганизации у лиц с высоким уровнем самоменеджмента, показана необходимость достижения определенного оптимума развития рефлексивных процессов личности для обеспечения эффективной личностной саморегуляции и самоуправления.

Ключевые слова: самоменеджмент, профессиональный самоменеджмент, рефлексивно-поведенческие паттерны, оптимум рефлексивности, управленческая деятельность.

Постановка проблеми. Самореалізація сучасної людини за умов динамічних суспільних змін дедалі більше залежить від її мобільності, цілеспрямованості, самоефективності, здатності до саморозвитку і самовдосконалення. Одним із факторів, що сприяє реалізації життєвих цілей, є володіння навиками самоменеджменту, під яким розуміється вміння людини організовувати свою життєдіяльність так, щоб чітко розпланувати свій робочий та вільний час, ефективно управляти своїми ресурсами, тобто вміти їх набувати, зберігати, розвивати і раціонально використовувати. Водночас, від рефлексивно-поведінкових властивостей особистості залежить, як саме вона буде досягати своїх цілей, як вплине на її поведінку аналіз і переосмислення власних дій, і наскільки ефективним буде процес становлення професійного самоменеджменту, без якого практично неможливою є ефективна, успішна професійна діяльність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній та зарубіжній психології широко представлені теоретичні й методологічні аспекти самоменеджменту як фундаментальної проблеми становлення й розвитку особистості (В. Андреев, М. Вудкок, Д. Френсіс, Л. Зайверт, М. Лукашевич, О. Хроленко, Б. Швальбе,